AZ INKA KIÖNTÖTTE LELKÉT

Tavaszi útitöredékek egy dél-amerikai utazásról

HARMATH KÁROLY

Lima Peru fővárosa. Város, ameddig csak a szem ellát. Az utolsó két évtizedben lakosainak száma megtízszereződött. Nem értem, miért. Mi vonzza a tömegeket, az invadoreseket, hogy itt telepedjenek le? Ez nem is harmadik világ, hanem, ahogyan a röptérről a kolostorig vezető úton magyarázza a missziós központ gazdasági felelőse, ez a negyedik világ. Még mielőtt beszálltunk volna a mikrobuszba a tizenöt órás út után Amszterdamtól, arubei leszállással Limáig, valamit már megsejtettünk. Az elébünk kijött püspök és püspökjelölt, valamint a rendtársak mindjárt a kijáratnál figyelmeztettek, hogy a poggyászunkra vigyázzunk. Pedig pillanatok alatt rendőrkordon vett körül bennünket, nehogy illetéktelenek a közelünkbe férkőzzenek. Hogy kiből van több, rendőrből-e vagy tolvajból, azt nem lehet tudni. Mindenesetre jól emlékezetünkbe vésztük az első jó tanácsokat.

Limában közlekedni kész művészet. Kiolvashatatlan és ismeretlen gyártmányú összevert kocsik fényszóró, jelzőlámpa nélkül, tülkölés, kiabálás, por, fekete olajfelhők, nyitott kocsiablakon behajoló árusok . . . Isztambul, ahol a kocsik kerekeire a római harci szekerek mintájára még kiálló pellengéket raknak, hogy a túl közel jövő kocsi gumijait kivagdossák, ehhez képest gyerekjáték. Egyetlen szabály van: pontosan tudni kell, hogy hová tart az ember, és ezt kell észlelnie a másik kocsivezetőnek is. A többi már a tülkök és a fékek kérdése. Meg idegeké és hangszálaké. Valahogy le kell vezetni a közlekedés stresszeit.

Szervezett tömegközlekedés? Villamos, metró, buszvonal . . . Mindez ismeretlen fogalom. Minibuszok és nagy buszok a félig nyitott ablakon kikiabáló „jegykezelővel", aki elhadarja az útirányt, s aki fér, az belép. De az sem baj, ha az idegenek éppenséggel az ölükben kapnak helyet. Egy soleszért, egyhar-

mad dollárnál kevesebbért, megéri. Vagy ha ez nem tetszik, akkor ott a mototaxi. A legszűkebb belvárosból ugyan kitiltották őket, de annál többen nyüzsögnek más negyedekben és városokban. Motorizált riksákról van szó. Egy motor, három kerék, két utas és a vezető. Na de ha éppen öten akadnak, mint a mi esetünkben, amikor az egyik legszegényebb negyedet mutogatta nekünk a helyi magyar plébános, az sem baj. Persze a járgány csak az első sarokig bírta ki, mégpedig a lejtőn lefelé. Na és? Ott volt a másik, átültünk, s máris élvezhettük a lyukak és kátyúk nyújtotta ringatózást, közben mély lélegzetet vettünk az urinszagú és romlandó gyümölcsök és zöldségfélék árasztotta bűzös levegőből. Itt nem fényképeztünk. A tájat igazán csak Teréz anya nővéreinek menedékhelyéről, a fal mögül mertük alaposabban megszemlélni. Mindenféle áru és árus a környező utcákban. Talán Lima összes összelopott tárgya itt cserél gazdát. Azon már csodálkoznunk sem kellett, hogy egyik vezetőnk, aki a ferencesek iránti barátságból kocsijával vitt bennünket San Ramonba, elmondta, hogy ha az egész család kirándulni akar, akkor éjnek idején kerekednek fel, nehogy valaki megneszelje, hogy nincsenek otthon.

A négyszáz méter magasan álló San Cristobált a ferencesek emelték a városon kívül. Igazi keresztút stációkkal. Ma már a turisták kedvenc kilátója, ahonnan nemcsak a Csendes-óceán feletti naplementében gyönyörködhetnek, hanem megcsodálhatják szinte az egész várost. Este, ameddig csak ellát a szem, villanyok világítanak. Emeletes ház alig látható. A földrengés gyakori vendég ezen a tájon. Mi sem maradhattunk ki az anyaföld ringatásából. Igaz, az első éjszaka a hosszú repülés után az álomvilágba merült utazó nem nagyon veszi észre, hogy a repülő mozog-e még alatta vagy pedig a föld. De a Brazíliából való visszatérés utáni éjszakán már komolyabbra fordult a dolog. Alig értünk haza a repülőtérről, s máris recsegett-ropogott minden, de semmi sem omlott össze. Ezért nincs emelet, de sokszor tető sem. Eső nem esik ebben a városban, kivéve ha öt–hat évenként megkönyörül rajta az El Nino, és néhány csöppet nagylelkűen a limaiakra zúdít. Pocskolásra az sem elég. És mintha még az éghajlat is az invadoreseket segítené. Összebeszélnek több százan vagy ezren, hozzák magukkal a házukat, leverik a karókat, gyékényből szőtt falakat állítanak, s elmennek a polgármester irodája elé tüntetni, hogy nekik nincs útjuk, sem vizük, sem villanyuk. S a végén kapnak, mert Lima-szerte hirdetik a panók, hogy Lima szépül, mert a polgárai szépítik. A sebtében felemelt házak négy előre gyártott gyékényfalból állnak, az ötödiket – ha éppen van elég családtag, abból pedig akad bőven, mert a gyerek a legnagyobb kincs, – akkor azt felteszik tetőnek, s máris kezdődhet a városi élet. Itthon is sokszor csodálkozom, hogy egyesek hogyan tudnak megélni, ott pedig ez már misztériumnak mondható. Munka nincs, vagy alig egy kicsi, kivéve ha valaki a rendőri vagy katonai foglalkozást választja. Akkor még a füvet is ingyen nyírják a háza körül, mint

a tengerészet főkaszárnyájában, ahol meglátogattuk a tábori székesegyházat és az irgalmas nővéreket. A többiek mehetnek kereskedőnek.

Miraflores is Lima, nemcsak Rimac, Baranco meg hasonló negyedek. Nevét szerintem már régen meg kellett volna változtatni „miravillasra". Valamikor lehet, hogy ezen a tájon a virágokon csodálkoztak, de ma inkább a szebbnél szebb villákon és pazar üzleteken akad meg az ember szeme. Itt már a kamerákat sem kell a táska mélyére rejteni, s a gumibotos rendfenntartók nem zavarnak vissza senkit „Limába", értsd: a folyó másik partjára, ahol csak úgy nyüzsögnek a rendőrök meg a katonák a szép elnöki palota és a központi tér körül. Persze a villatulajdonlásnak is megvan az ára: őrt kell fizetni, meg néha sápot a betörő rablóknak. Jobb adni, minthogy ők vigyék el, ami tetszik nekik. Így legalább egy darabig nyugton hagyják az embert.

*

Paracas – A Carretera Panamericana elvileg a Tűzföldtől Észak-Amerikáig vezető nemzetközi út, de nem használható egész hosszában. Chile határáig azonban el lehet jutni rajta, s nem kell rajtaütésektől rettegni, mint a bolíviai részen, ahol az ember a kokainmaffia és a katonaság tűzharcának kellős közepén találhatja magát. Mi csak a Pisco városa utáni Paracas sivatagig kocsikáztunk rajta. Valamivel több mint kétszáz kilométer nem sok, de Piscóban már megálljt kértünk a vezetőtől, hogy leltárt tartsunk szétrázott csontjaink között, s meggyőződjünk róla, semmit sem vesztettünk el a Panamericanán: sem csontot, sem kocsikereket, sem üleprugót (értsd: féderek a kocsiülésben). Persze a város nevét viselő nedűvel is jó lett volna erőt nyerni és egy kicsit leöblíteni a torkunkat (pisco = pálinka), de a forró melegben már így is alig lihegtünk, hát még egy beöntés után. A rövid pihenőt követően bekanyarodtunk a sivatagba igazi sivatagi port csapva, hogy időben megérkezzünk és elcsípjük valamelyik hajócskát, amely a Ballestas-szigetek közelébe juttat bennünket, hogy megbámuljuk a tengeri oroszlánokat és a guanót gyártó több ezres csoportokban tanyázó trágyázó kárókatonákat, a perui fajankókat és a perui pelikánt. Tervünket a háborgó Csendes-óceán hatalmas hullámai hiúsították meg. Így csak elgondolkodtunk a történelem fondorlatán: a hódító spanyolok hajószámra hordták hazájukba az aranyat, a 19. században pedig a peruiak hordták vissza – igaz, jóval kisebb mennyiségben – a kiszállított madártrágya fejében. Az egész élményből annyi maradt, hogy nagy papagájricsaj közepette eredményes alkudozások árán a helyi kalpagárus gyerekektől ki-ki olyan fejfedőt vásárolt, amivel egy kicsit megvédte magát a sivatagi naptól, és aminek a feliratával meg tudott téveszteni más helyen más turistákat, azt a benyomást keltve, hogy megjárta Perunak ezt a csodálatos nemzeti parkját

is. Mert Peru bővelkedik – archeológiai és természeti – nemzeti parkokban. S minden jel arra mutat, hogy a kapott értékeket a mai peruiak nagyra becsülik.

Paracas pusztáját megkeményedett só és kátrány alapú utak szelik át. Aszfaltról nem kell gondoskodni, hiszen a természet adja. A félsziget régészeti parkjának a bejáratánál José de San Martin emlékobeliszkje köszönti a turistát, aki a Museo J. C. Tellóban tájékozódhat egy kicsit a paracasi kultúráról. Arról, hogy ne kelljen sokat nézelődni a múzeumban, pár évvel ezelőtt még máig is ismeretlen tolvajok gondoskodtak. Így is megéri! A Paracas-kultúra két fontos időszakába nyerhetünk betekintést: a Paracas Cavernasba (Kr. e. 500–300) és a Paracas Necropolisba (Kr. e. 300–Kr. u. 200). Mindkettő magas fokú civilizációról tanúskodik. Az első a temetkezési módról kapta a nevét, amikor is öt–hat méteres kút alakú sírokban helyezték el halottaikat. Hittek a túlvilági életben, s a holtat foetusi testtartásban temették, hogy könnyebben fel tudjon állni a feltámadáskor. A Tello múzeumban kiállított női múmia pedig még ennél is többről árulkodik. Az asszonyt agyonverték, koponyája több helyen is beütve, de száját bevarrták, hogy a másvilágon ne tudja elmesélni, mit tettek vele. A mai napig ott ül a múzeumban s találgathatjuk, miért gyilkolták meg. A Paracas Necropolis kultúra kiállított múmiáit még ma is jó állapotban lévő szövetek takarják. Erről váltak ismertté egészen a mai napig.

Ha már kimaradt a tengeri kirándulás, maradt időnk arra, hogy elbarangoljunk a sivatag egyik tavához abban a reményben, hogy a flamingók kedvelt tartózkodási helyén csodáljuk meg e gyönyörű teremtményeket. De úgy látszik, ők is éppen vakációra mentek, s a kagylódarabok alkotta dűnékről csak néhányat láttunk a távolból, s közben új felfedezésben volt részünk: nemcsak homok- és kősivatag létezik, hanem kagylósivatag is. Innen aztán tovább kocsikáztunk a „katedrálisba", a természet alkotta kőképződménybe, amelynek belterét az óceán hullámai vájták. A be-becsapódó hullámok azonban nem engedték meg, hogy ott misézzünk. Így a fennsík oldalfala és az óceán hullámai közötti téren, a katedrális árnyékában dicsőítettük a Teremtőt, aki ezen a helyen külön ihletet adott a hódolatra.

Aztán továbbporolva még egy estebédre tértünk be a mindössze öt–hat házból álló halászfaluba, ahol talán több a vendéglő, mint a lakóház. Egyiknek a gazdája felismerte a szentelendő püspököt. Máskor is járt már ott. Most megkérte, szentelje be a vendéglőt. A hit nem követelte meg sem a szenteltvizet, sem a hivatalos liturgikus öltözetet. A konyhából gyorsan előkerült egy lábas víz, szentelőül ott volt a felszentelt emberi kéz, s máris kezdődhetett a szertartás, egyedül csak a fejünkre kellett vigyázni, nehogy valamelyik gerenda vagy a püspöksüveg hordására is előlátott fej lássa kárát az egésznek. Végezetül egy miatyánk, amit már a gazdasszony sem tudott igazán.

A lemenő nap közben már sürgetett bennünket a hazaindulásra. Így nem volt lehetőségünk álomba merülni, mint José de San Martin tábornoknak, aki miután 1820. szeptember 8-án Paracasban partra szállt, a fáradságtól kimerülve mély álomba merült. Reggel flamingók rajának repülése bűvölte el olyannyira, hogy a szétterjesztett szárnyak vöröses-piros színe adott neki ihletet ahhoz, hogy meghatározza a perui állami lobogó oldalszíneinek árnyalatát.

*

San Ramon – a látogatás fő célja. Az őserdő szélén fekszik, a 80 000 km^2 kiterjedésű Apostoli Vikariátus központja. Az egész vikariátus lelkipásztori ellátását 1956-ban a ferencesekre bízta a Szentszék. Ma a tizenhét plébánián húsz pap – közülük hét egyházmegyei, a többiek ferencesek – hatvanöt szerzetesnő és két szerzetestestvér működik. Limától ugyan nincs messze, mintegy háromszáz kilométerre, félúton a Csendes-óceán és a brazil határ között. Elérése azonban egy teljes napi utazást vesz igénybe. A Cordillera Blanca és a Cordillera Negra választóján kell áthágni az Andokat a Carretera Federico Basadrén vagy más nevén a Central Lima-Pucallpa úton. Mindössze 4774 m tengerszint feletti magasságról van szó, míg Huascarannál 6768 métert kellene megmászni, s megküzdeni az örök hóval. A kanyargós út, melyen minduntalan munkálatok lassítják a forgalmat, próbára teszi az ember tüdejét. A rossz teherkocsik kipufogói csak úgy árasztják a füstöt, gyakran füstfüggönyt alkotva. Aztán a magassági levegő sem kis megpróbáltatás, de ehhez a helyiek orvosságához fordultunk: a hágó előtt mátékokateával készítettük fel a szervezetünket, a hágó tetején pedig a csoport nagyobbik része meg sem állt. Újságíró barátommal azonban nem akartuk elszalasztani a lehetőséget. A világ legmagasabb vasúti pontjánál – Ferrocaril Central – kiszálltunk a kombiból, hogy néhány felvétellel örökítsük meg ottjártunkat. Igaz, a vasutat már nem használják személyszállításra, csupán a kibányászott ércek szállítására, mert ez a terroristák miatt még mindig bizonytalan. A kocsi vezetője már a kombiban figyelmeztetett, hogy lassú lépéseket tegyünk, s csak az orrunkon lélegezzünk. Meghallgattuk. Közben ő lámasajtot vett az odatóduló hegyi lakóktól. Lefelé menet meg is kóstoltatta velünk. Nem sajnálták belőle a sót, s mi is inkább a rózsaszín jóízű trucha hal mellett döntöttünk, habár ekkorra már a gázolaj füstje elkábított, s erős fejfájás kezdett gyötörni. Naplemente után végre megérkeztünk a San Ramón-i püspökségre, s nekiláttunk a sajátos bácskai vacsorának, mert idejében tájékoztattak, hogy a szerény étellel táplálkozó püspök asztala mellett felkopik az állunk. Szállást a püspökség világiak számára fenntartott teológiai intézetének kollégiumában kaptunk. Kis európai környezet ez, majomugrálással a szembeni lakóház erkélyén. Hiába remény-

kedtünk, hogy majd egy bravúros ugrással lenn terem a köves utcán. A farkánál fogva pórázon tartották.

Másnap kirándulást tettünk Yurinakiba. Igazi őserdei falu. Útközben már indiánok kínálgatták árujukat kunyhóik előtt ülve, amelynek egyik fele a családnak, a másik a jószágnak adott menedéket. Látogatás a missziós nővérek házánál. Nemcsak ez készült az új püspök tervei szerint, hanem az atalayai plébánia, a templom és az interkulturális központ, továbbá a Puerto Ocopa-i missziós ház és a satipói plébániaközpont. Yurinakiban szétnéztünk. Elsősorban a temető érdekelt bennünket. Csak a kaszárnya területén áthaladva lehetett megközelíteni. Az altiszt adott is rá engedélyt. Sőt, fényképezhettünk is, de nem sokáig, mert jött a felettes ordréja. Már vissza sem mehettünk ugyanazon az úton. Pedig az összes látnivaló abból állt, hogy hogyan fedik le a kiskatonák pálmaágakkal a kaszárnya tetejét, de már eggyel kevesebben mint az előző napon. Egyik társuk beugrott a sebes folyóba, hogy lehűtse magát. És ottmaradt. Ki tudja, azóta megtalálták-e a holttestét. Visszafelé egy kis séta a falu végéig. Mindegyik házban fészerszerű üzlet, sőt „almacenes" (áruház). A kínálat mindenütt ugyanaz: banán, narancs, kávé . . . Az egyik „nagyáruháznál" a bennünket kísérő apácák egyike egy nagy ananászt kap ajándékba. Mivel azonban a jó kereskedő sohasem mehet tönkre, már visszajövetelkor láthatjuk, hogyan pótolja a veszteséget. Az őserdőből félig telt zsákkal érkező fiú kávéjának értékéből – rossz minőségre hivatkozva – alaposan levon. A fiú pedig vállat vonva némán elfogadja az átvevő felbecslését. Fő az, hogy egyáltalán átvette az árut, mert ahol mindenki árul, ott nehéz vásárlót találni. Persze, találkozunk jobb módúakkal is, akiknek modern földművelési eszközeik vannak, s a termékeik is csábítóak, de az üzletük falán ott áll az intés: „Ne irigykedj, hanem dolgozz."

Aztán a központi tér. Talán szélesebb, mint a falu. Rendkívül fontos, tudom meg később az osztálytársamtól. A közösségi életnek elmaradhatatlan velejárója. Mert az itteniek még közösségnek érzik magukat. A tér az egymással való találkozás helye, szinte rituális hely, szent hely, mert ott biztosan lehet találkozni a másikkal. A téren meg kell jelenni, még akkor is, ha otthon van tévé vagy rádió vagy éppenséggel video. A tér mindennél fontosabb, a közösség életének központja, s mint majd San Ramonban és Pisaqban is látni fogjuk, ha templom is áll a tér valamelyik oldalán, akkor még nagyobb értékkel bír. S eszembe jutnak gyermekkorom Bácskájának települései, ahol valamikor kint álltak a padok az utcán, hogy az emberek találkozhassanak egymással. A nóta csúfolódó megjegyzése („kiültek a vénasszonyok a padra") sem tudja csökkenteni fontosságukat az emberi kapcsolatok ápolásának terén. Szinte minden a nyilvánosság szeme láttára történik. Még a limai kocsiszerelők is az utcán dolgoznak.

Végül elérkezett a nagy nap. 2002. április 14-én magyar missziós püspököt szenteltek Peruban. Ritka esemény. Az utolsó magyar missziós püspök a múlt században működött Bagdadban. A mindeddig hidegvérű jelölt kezd izgulni. Beszédét szeretné még megírni, de a program már annyira sűrű, hogy nincs kilátás rá. Először is be kell várni a nunciust. Az új monsignore papi civilben indul, de a rendtestvérek észreveszik és megjegyzik, hogy nincs nadrágszíja. Ő ezt nem szokta meg. Az őserdő indiánjai között nem volt rá szükség. De van a tartományfőnöknek kettő is. Indulhatunk. Persze, nem a kisvároson keresztül, hanem kerülő úton, mert máris nagy a tömeg. Megérkezik a nuncius, megkezdődik a bevonulás. A város apraja-nagyja ott van. A rendőrök szigorú rendet parancsolnak, az iskolás gyerekek zenével fűszerezett utcai táncot lejtve vonulnak a főutcán. A járdán hegyén-hátán emberek. De haladni lehet. A térhez érkezve már hangosítókon keresztül is hallatszik a rádióközvetítés. A bemondó – aki mellesleg a szentelendő rádióállomásáról, Atalayából jött – úgy közvetít, hogy még a legnagyobb focimeccs-közvetítőket is megszégyenít-hetné. A nuncius üdvözlése a templom előtt, egy kis ima, visszavonulás. De nem sokáig, mert a téren máris gyülekezik a katonaság díszzászlóalja. A himnuszok eléneklése után a nunciust illeti az állami zászló felhúzása, a szentelendőt a város zászlajának felhúzása. Néhány beszéd, majd a helyi önkormányzat rendkívüli ülése az új püspök tiszteletére. Mind kihangosítva, hogy a téren állók is hallják. Megtudjuk: az effajta vasárnapi ceremóniák szokásosnak számítanak Peru-szerte: ezek is erősítik az együvé tartozást és a perui identitástudatot.

A püspökszentelési misén tizenöt püspök jelenik meg. És itt vannak a rendtestvérek és barátok Európából. Többek között a „horvátországi Szabadkáról" érkezett házfőnök is. Így írta magát alá, ahol csak valamit alá lehetett írni. Így akart nyomot hagyni Peruban. Nemzeti elvakultság vagy netán járatlanság a földrajzban? Majd ítélje meg az, aki a nyomokat valamikor feltárja. Most az nem érdekes. És az sem, hogy a horvát népviseletbe öltözött, két fehér holló a feketék között, akik már anyanyelvüket sem beszélik, nem értették még meg, hogy mit nem szabad csinálnia egy misszionáriusnak.

A szentelők a helyi püspök Julio Ojeda Pascual O. F. M. és Reqena ősz szakállú püspöke Victor de la Pena, aki az őserdő mélyéről érkezett Limán keresztül kétnapos utat hagyva maga után. Mise, mint mise. Előírt szentelési szertartás. S aztán az, ami nem szokásos: Katica, a szentelendő húga átadja a szentelő püspöknek a pásztorgyűrűt, amit az bátyjának ujjára húz, dél-amerikai stílusú énekek, lengén öltözött indián lányok európait megbotránkoztató tánclejtése az áldozati adományok átadása közben, az atalayai templom makettje, amelynek tetejét az újonnan felszenteltnek kell felnyitnia. Galambok szállnak fel. Az egyik mindjárt a bal vállára. Engedi magát fényképezni a

főpásztori vállon, majd továbbrepül, hogy másik két társával egész mise alatt ott sétálgasson az oltár előtti rács árnyékában. A Szentlélek jut eszembe. Egykor a Jordánnál is galamb alakjában szállt le.

Az első püspöki áldás előtt az új püspök beszéde. Mégsem sikerült elkészíteni a beszédet. Valamit olvas, a többit fejből mondja. De nemcsak spanyolul, magyarul és horvátul, hanem shippibo és ashanika indiánjainak a nyelvén is. Sajátjának tekinti őket. De ők is őt. A magukkal hozott körmeneti lobogóra fel is írták: „Gellért püspök, átszelted az óceánt, hogy mindörökre velünk maradj." Nem beszélve arról, hogy képet is festettek róla, amelyen a püspöksüveget az indián törzsfőnöki fejdísz helyettesítette. De mindez akkor válik majd teljessé, amikor a szentelés után az őserdőben szokásos szertartás keretében a törzs tagjává fogadják. Most már indián és főpásztor az indiánok között.

Mise után ünnepség a templommal egybeépített iskola udvarán. Egyházi személyek köszöntői, indiánok műsorai. Az osztálytárs spanyol nyelvű köszöntője, amely párhuzamot von Szent Gellért, a magyarok missziós püspöke és Gellért, az indiánok missziós püspöke között. Egész délutános örömünnep. Az Amazon vidékéről érkezett indiánok számára találkozás egy új világgal.

Hétfőn továbbindulunk. A csoport kettéválik. Budapesti újságíró barátommal a brazíliai Porto Alegre irányába vesszük az utat, hogy a legnagyobb brazil egyetemen a jezsuiták tartotta Unisinoson részt vegyünk az UCIP – a Katolikus Újságírók Nemzetközi Szövetsége Tanácsának összejövetelén, ahol az Egyesüléssel kapcsolatos témák megtárgyalása mellett a dél-amerikai globalizációról tanácskozunk. A gauchok földje Európához hasonlít. Itt – Rio Grande do Sul Köztársaságban – nem látható a nyomor. Ellentétben az ezerháromszáz kilométerre fekvő fővárossal, Sao Paulóval vagy éppenséggel a még távolabb eső Mato Grosso Köztársasággal. A szeminárium végén kirándulás a Sao Miguel das Missoesbe. Ez volt az igazi globalizáció, jegyzi meg budapesti újságíró társam. A jezsuita szerzetesek műve, akik 1609-ben érkeztek erre a területre. Harminc „redukciót" alapítottak az indiánok védelmére. Közösségi életükbe és szokásaikba nem avatkoztak be. De a spanyol és portugál gyarmatosítóknak mindez nem tetszett. A „redukciók" a két nagyhatalom között felőrlődtek. Sőt, Európában pápai rendeletre a jezsuitákat be is tiltották. A túlélés színhelye Oroszország volt. A Sao Miguel környékén nem maradt indián ház. Csak makettről láthattuk, hogy nézett ki. A falu meghódításáról és lerombolásáról pedig megható esti hang- és fényjáték keretében szerezhettünk némi képet, a katedrális és a földanya párbeszédéből, melyben ez utóbbi békéért könyörgött, mert már sok emberi vért kellett látnia és felinnia, a katedrális pedig a harci csatazajok és lovak patáinak dübörgése közepette egyre azt hajtogatta, hogy nem szabad hallgatni, hanem el kell

mondani a következő századok embereinek, mit tettek a jezsuita atyák az indiánokért.

*

Visszatérés Peruba. Az időzóna állandó váltása közepette már az órák számolására is ráuntunk. Egynapi pihenő, majd újabb repülés, ezúttal Cuscóba, az inkák fővárosába. Akklimatizáció az érsekségen, ahol vendégül láttak bennünket. Természetesen itt sem maradhatott el a mátékokatea. Gyönyörű város. Terjedelmes. A dombos területen szétszórt házak majdnem mindenütt egyforma magasak, s itt már rendes cseréptető fedi őket. Egy-két méter magasig kőtömbökből állnak, felette szilárd anyag, fehérre meszelve. A kőtömbök jelzik, hogy az inkák építményein nyugszik az egész. Ez már nem Lima. A turista szabadon használhatja kameráját, belátogathat számtalan helyi boltba anélkül, hogy állandóan a táskáját kellene fognia. Látnivaló is akad bőven. A kézművesek árui, a tarka, eredeti lámaszőrből készült pancsók, pulóverek és más ruhanemű számtalan színben pompázik. De nem giccs. Van benne valami, ami nagyon széppé teszi. Talán az inkák civilizált lelke. Azt is beleszőtték.

Cuzcótól már a Titicaca-tó sincs messze. Időnk azonban ki van szabva. Vonattal, majd pedig az utolsó állomástól az Aquas Calientestől, az árusok tömegén átvergődve, kis busszal folytatjuk a kacskaringós utat fel a Machu Picchura. Az útvezetők, akikről megtudjuk, hogy indiánok, mert egymás közös quechua nyelven beszélnek, nem elfogultak. Őseik kultúrájának egy rendkívüli példányát mutatják be, de a megfogalmazásokban igen óvatosak. Machu Picchuról is feltételes módban említik, hogy az inkák szent helye volt, de lehetett végvár is. Itt még a spanyol hódítók sem jártak. A találgatások megengedik, hogy mi is fantazáljunk egy kicsit. Mikor, miért hagyták el? Miért ment feledésbe létezése egészen a múlt század elejéig, amikor két paraszt újságolta el az amerikai Hiram Binghamnak, Machu Picchu feltárójának, hogy a hegyen valamilyen maradványok vannak. A titkok lassan tárulkoznak fel, hogy időt adjanak az embernek álmodozásra.

Megcsodáltuk a környéket, a hegyoldalban az inka zarándokok útját, melynek nyomai még most is jól kivehetők, a papok és a pórnép házainak maradványait, majd pedig felmásztunk az El Intiwatanára, az egész szent hely enigmatikus asztronómiai központjára. Képzeletünkben újra felépültek az egész régészeti övezet házai. Csodálatos lehetett. Csendet, meghittséget parancsol még így is a hely. Talán a szent hely vibrációja?

Az élmények halmozása ezzel még nem ért véget. Másnap következett az Inkák Szent Völgye. Egy indián vezetővel. Ollantaytambo, Chinchero, Pisaq, Pukapukara, Tambomachay, Saqsayhuaman . . . Még felsorolni is sok. Mindegyik maradvány az inkák, a Nap gyermekei világnézetéről és hitéről tanús-

kodik. A világot három részre osztják: a mennyre, amelyen a Nap uralkodik, a természet és benne az ember világára és az alvilágra. Ezt a hármas felosztást használták ki a hittérítők, hogy könnyebben rávegyék az inkákat, illetve helyesebben az Andok népét, mert Inkának csak az államfőt nevezték, hogy elfogadják a háromságos Istent. De nem sikerült. Az Andok népe még ma is keveri saját vallásának és a kereszténységnek az elemeit. Azt már nem tudtam megítélni, mihez vonzódik jobban. Hivatalosan Peru azt vallja, hogy polgárai katolikusok. De akkor ki látogatja azt a számtalan imaházat, amelybe az ember minden sarkon belebotlik, s amelyeket különböző szekták emeltek? Hagyjuk ezt a vallásszociológusokra!

Az Inkák Szent Völgye nemcsak várairól híres, amelyekről az aranyat a spanyolok az utolsó darabkáig leszedték, s így csak a mesterien összeillesztett, habarcs nélküli kőfalakat látni, hanem éghajlatáról is. Évente négyszer lehet aratni. A kukorica is innen került Európába, de burgonyában sem szenvednek hiányt. Az egyikből is és a másikból is több mint háromszáz fajtát ismernek. Nem csoda tehát, hogy minden étkezésnél ott a főtt kukorica. A táj is elbűvölő. Talán ez is még szentebbé teszi a völgyet, amely csak egy darabkája annak a birodalomnak, amely valamikor Chilétől Ecuadorig terjedt. Visszatéréskor az egyik magaslatról szemlélhettük a leírhatatlanul csodálatos naplementét az Andokban. Vezetőnk megállíttatta a buszt, és kiöntötte lelkét: „Az én népem ezt kapta a természet anyától, s most meg akarom vele ajándékozni önöket." Kiszálltunk, hogy csodáljuk, és hálát adjunk az ajándékért.

*

A következő nap visszarepültünk Limába, zsebben a bizonyítvánnyal: „Certifica que Harmath Károly ha visitado la ciudad de Cusco, Capital Arqueologica de América y Patromino Cultural de la Humanidad."

Az inkák földje után minden eltörpül. Az ünnepség igazi mexikóiak zenéje mellett a Dubrovnik klubban, a hosszú repülőút Budapestig, az öröm Amszterdamban, hogy most már itthon vagyunk, nem tud felülkerekedni a látottakon és azon a tudaton, hogy Peruban szabadkai magyar ferences püspök munkálkodik az Úr szőlőjében.